

«ԻՆՏԵՐԱԿՏԻՎ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ
ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ՝

Ուսուցչի առարկայական և մասնագիտական գիտելիքների ու
հմտությունների կատարելագործումը ստեղծագործական և
հետազոտական աշխատանքների ընթացքում

ԱՌԱՐԿԱ

ՀԵՂԻՆԱԿ

Անահիտ Առաքելյան

ՄԱՐԶ

Արագածոտն

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Քուչակի միջնակարգ դպրոց

Ներածություն

Հետազոտության կարևորությունը: Ուսուցչի առարկայական և մասնագիտական գիտելիքների ու հմտությունների պրոբլեմը մեծ հետաքրքրություն է ներկայացնում ոչ միայն ժողովրդական կրթության բնագավառի ավելի քան 3 միլիոն աշխատակիցների, այլև ողջ հասարակության շրջանում: Եվ դա այն հասկանալի պատճառով, որ հասարակության տարբեր ներկայացուցիչների հսկայական բանակը հասարակական այլ կազմակերպությունների միջոցով վարում է գաղափարախոսական ու դաստիարակչական ծավալուն և բազմապլան գործունեություն, որի ընթացքում հավաստվում է ուսուցչի առարկայական և մասնագիտական գիտելիքների ու հմտությունների կենսահաստատ ուժը և վճռորոշ դերը:

Ոչինչ և երբեք չի կարող փոխարինել ուսուցչին, նրա առարկայական և մասնագիտական գիտելիքներին ու հմտություններին, նրբանկատությանը, շփվելու և հաղորդակցվելու մշակույթին և հեղինակությանը:

Ուսուցչի առարկայական և մասնագիտական գիտելիքների ու հմտությունների հարցը այսօր դիտվում է որպես մանկավարժական տեսության և պրակտիկայի կարևորագույն պրոբլեմներից մեկը: Այդ պրոբլեմի լուծումն ունի ոչ միայն տեսական, այլև պրակտիկ հույժ կարևոր նշանակություն դպրոցի ռեֆորմի հիմնական պահանջի ուսումնադաստիարակչական աշխատանքը նոր, առավել բարձր մակարդակի հասցնելու խնդրի իրագործման համակարգում:

Ուսուցչի առարկայական և մասնագիտական գիտելիքների ու հմտությունների պրոբլեմի հրատապությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ ուսումնադաստիարակչական շատ խնդիրներ ոչ միշտ և ոչ բոլոր մանկավարժներն են լուծում ցանկալի ձևով: Այդ են վկայում այսպես կոչվող ԿԱՊԿ ունեցող երեխաների, ուսման նկատմամբ անտարբեր աշակերտների, հանրօգուտ աշխատանքից խուսափող երեխաների առկայությունը մեր դպրոցներում:

Հետազոտության նպատակը: Հետազոտական աշխատանքի նպատակն է հանդիսացել ուսուցչի առարկայական և մասնագիտական գիտելիքների ու հմտությունների կատարելագործումը:

Գրական ակնարկ

Ուսուցչի առարկայական և մասնագիտական գիտելիքների ու հմտությունների կատարելագործումը ստեղծագործական և հետազոտական աշխատանքների ընթացքում

Ուսուցչի մասնագիտությունը ընտրողից պահանջվում է ընդունակությունների , բնավորության գծերի խիստ որոշակի կառուցվածք, ինչպես նաև այդ աշխատանքի նկատմամբ սոցիալ-հոգեբանական տրամադրվածություն:

Ա.Ս. Մակարենկոն «Դրոշներն աշտարակների վրա» վիպակում գրել է.«Երեխաները կենդանի կյանքեր են ու գեղեցիկ կյանքեր և դրա համար հարկավոր է նրանց վերաբերվել ինչպես ընկերների ու քաղաքացիների, հարկավոր է հարգել նրանց իրավունքներն ու պարտականությունները, ուրախությունն ու պատասխանատվության իրավունքը»:

Ուսուցչի մանկավարժական հմտությունները , տակտն ու հեղինակությունը մեծ դեր են խաղում աշակերտների բարոյական դաստիարակության գործում: Ըստ ամենայնի խրախուսելով և զարգացնելով աշակերտների նախաձեռնությունն ու ինքնուրույնությունը՝ ուսուցիչը շտկում է նրանց հետ հարաբերությունների ոճը նրանց աճող ինքնուրույնության համապատասխան:

Աշակերտների նկատմամբ հարգանքը դպրոցում պետք է լինի ուսումնադաստիարակչական աշխատանքների հիմքերի հիմքը: Ուսուցչի հարգանքն աշակերտների նկատմամբ ` որպես անձի՝ դա աշակերտի անձը նսեմացնելու , նրա արժանապատվությունը վիրավորելու անթույլատրելիությունն է: «Անձի պրոբլեմը , -գրել է Մակարենկոն,-կարող է լուծվել, եթե ամեն մարդու մեջ կարողանանք տեսնել անձնավորությունը»:

Անձնավորությանը ձևավորելու համար մանկավարժի ջանքերը աշակերտի կողմից կընդունվեն պատասխան դրական ռեակցեաներով: Որոշ իմաստով կարելի է ասել, որ դաստիարակությունը փոխադարձ բարի ցանկության, փոխադարձ վստահության ու հարգանքի արտահայտությունն է, որոնք սահմանվում էին ուսուցչի և աշակերտների միջև:

Դպրոցականների դաստիարակության գործում մանկավարժական հմտությունները ունի կենսահաստատ ուժ և վճռորոշ նշանակություն: Ուսուցչի մանկավարժական հմտությունները արդյունավետ ուսուցման նախապայմանն է : Մանկավարժական հմտությունները ուսուցչի անձնական որակների, գիտելիքների, մանկավարժական կարողությունների ու հմտությունների համադրությունն է:

Մանկավարժական հմտությունները, ինչպես նշում է Մակարենկոն, տաղանդավոր մարդկանց հատկությունը չէ: Դա մասնագիտություն է, որը պետք է սովորեցնել, ինչպես սովորեցնում են երաժշտին, բժշկին: Այն աճում է փորձի կուտակման, մանկավարժական գիտելիքների, մանկավարժական կրթության ընդլայնման ընթացքում:

«Մանկավարժական վարպետություն » հասկացությունը լայն հասկացություն է , որի մեջ մտնում են մի շարք բաղադրիչներ, որոնցից կախված է ուսուցչի առարկայական և մասնագիտական գիտելիքների ու հմտությունները տիրապետելու հաջողությունը: Դրանցից է մանկավարժական ընդունակությունը, որը աշակերտին ճիշտ հասկանալու , նրա գործունեությունը նպատակաուղղված ղեկավարելու կարողությունն է:

Հաջորդ բաղադրիչը մանկավարժական տեխնիկան է, որը անհրաժեշտ հմտությունների և ունակությունների ամբողջությունն է: Մանկավարժական տեխնիկայի մեջ է մտնում երեխաների հետ շփման ճիշտ տոն ու ոճ ընտրելու կարողությունը, աշակերտների ուշադրությունը կառավարելու հմտությունը, շարժումների, դիմախաղի տեխնիկան, խոսքի արտահայտչականությունը, տեմպի զգացումը: Մանկավարժական տեխնիկայի մեջ է մտնում նաև ուսուցչի խոսքի կուլտուրան՝ ճիշտ առոգանությունը, կարգավորված ձայնը, շնչառությունը, միմիկայի ու ժեստիկուլյացիայի միացումը: Մեծ մանկավարժ Մակարենկոն հատուկ նշանակություն էր տալիս ուսուցչի ձայնի դրվածքին, շարժումներին: Պետք է կարողանալ «մի քիչ խաղալ» , բայց բնական ու անկեղծ լինել աշակերտների աչքում: Նա այսպես է գրում. « Իմ պրակտիկայում ինձ համար , ինչպես և շատ ուսուցիչների համար այդպիսի «դատարկ բաները» վճռական եղան: Ինչպե՞ս կանգնե՞լ, ինչպե՞ս նստել, ինչպե՞ս վեր կենալ աթոռից, ինչպե՞ս

բարձրացնել ձայնը, ժպտալ, ինչպե՛ս մոտենալ աշակերտներին, ինչպե՛ս նայել...սրանք մեզ ոչ ոք չի սովորեցրել, իսկ դրանք կարելի է և պետք է սովորեցնել»:

Կոմենսկին ուսուցչի գործունեությունը դիտեց որպես յուրահատուկ արվեստ, լայնորեն ու կոնկրետ դիտարկեց մանկավարժական արվեստի ու վարպետության հարցերը: Նրա կարծիքով, ուսուցիչ-դաստիարակին բնորոշ են հետևյալ հասկացությունները՝ մարդկային բարձր կուլտուրա, հանրագիտարանային իմացություն, բարոյական ազնվություն, խոսքին կատարյալ տիրապետելու արվեստ , անհուն սեր գործի նկատմամբ: Ժան Ժակ Ռուսոյի կարծիքով, առանց ուսուցչի առարկայական և մասնագիտական գիտելիքների ու հմտությունների հնարավոր չէ լուծել ազատափոս, մարդասեր, արդարացի ու շիտակ մարդ դաստիարակելու բարձրագույն խնդիրը: Ըստ Ռուսոյի և Կոմենսկու՝ ուսուցչի առարկայական և մասնագիտական գիտելիքների ու հմտությունների կարող է ձևավորվել միայն այն դեպքում, եթե դաստիարակը խորապես ուսումնասիրել է երեխայի բնությունը, բազմակողմանիորեն ճանաչում է նրան, քանի որ առանց դրան հնարավոր չէ ճիշտ ընտրել նրա դաստիարակության միջոցներն ու հնարները, կանխատեսել դաստիարակչական պրոցեսների արդյունքները: Ականավոր մանկավարժ Դիստերվեգը կարծում էր, որ ուսուցիչը պետք է գտնվի իր բարձրության վրա: Նա աշխարհ է գալիս նախադրյալներով, որոնք անհրաժեշտ են նրա կոչման համար, բայց դրանք պետք է խթանվեն ու զարգացվեն: Ուսուցիչը պետք է աշխատի իր վրա: «Այն ուսուցիչը, որ դադարում է սովորելուց, դադարում է ուսուցիչ լինելուց», - ասել է Դիստերվեգը:

Դիստերվեգը վարպետ մանկավարժներին բնորոշ գծերն էր համարում ուժեղ կամքը, կայուն բնավորությունը, բարձր բարոյական հատկանիշները, արիությունը: Բարոյական առումով դաստիարակը պետք է լինի այնպիսին, ինչպիսին ցանկանում է տեսնել իր սաներին: Վասիլ Ալեքսանդրովիչը խորհուրդ է տալիս դպրոցների երիտասարդ դիրեկտորներին եթե ցանկանում եք լինել ուսուցիչների ու աշակերտների հեղինակավոր խորհրդատու դաստիարակներ, ապա մշտապես կատարելագործեք Ձեր հմտությունները, ձգտեցեք ամենից առաջ լինել լավ մանկավարժ, լավ ուսուցիչ դիդակտ

և լավ դաստիարակ ոչ միայն այն երեխաների համար որոնց ուսուցում էք ձեր դասերին այլև դպրոցի բոլոր դաստիարակվողների համար:

Գործնական համատեքստ

Մարդկային գործունեության ցանկացած բնագավառում մշտապես բարձր է գնահատվում հմտությունները: Վարպետություն ասելով սովորաբար հասկացվում է այն մասնագիտական կարողությունների ու հմտությունների զինանոցի կատարյալ տիրապետումը, որը հիմնված է համապատասխան գիտելիքների, հարուստ պրակտիկ փորձի վրա և որը ապահովում է կատարելիք գործի հաջողությունն ու արդյունավետությունը:

Յուրաքանչյուր մասնագիտական գործունեություն ենթադրում է որոշակի պահանջներ նրանցով զբաղվողների նկատմամբ: Դրանք են՝ մասնագիտական բարձր հմտությունները, գիտելիքների ու հմտությունների գործածման կարողությունը և այլն: Ուսուցիչները իրար են կապում տարբեր ժամանակաշրջաններ ու սերունդների, փոխանցում և տարածում են համամարդկային մշակութային արժեքները, ձևավորում են ապագայի սերունդը: Մի հին ու իմաստուն ասացվածք կա. ուսուցիչն է ստեղծում ազգը:

Այս իմաստությունը այժմեական է նաև մեր օրերում: Այն իր մեջ խտացնում է ուսուցչի աշխատանքի սոցիալական ու մարդասիրական ողջ իմաստը: Ժառանգելով «բոլոր ժամանակների ու ժողովուրդների» առաջավոր մանկավարժների աշխատանքի սկզբունքը, ուսուցչությունը ներկայանում է որպես ժամանակակից հասարակության ստեղծագործ ուժ:

Մանկավարժը կոչված է ոչ միայն սովորեցնելու գիտության հիմունքները երեխաներին, խթանել նրանց բազմակողմանի զարգացումը, այլև ձևավորել սեր ու հարգանք աշխատանքի նկատմամբ, պատրաստակամություն՝ սեփական աշխատանքով մասնակցելու նյութական բարիքների արտադրությանը: Իրականում ուսուցիչը կանգնած է երկրի արտադրողական ուժերի զարգացման, նրանց առաջընթացի, ստեղծագործական պոտենցիալի ակունքներում:

Աճող սերնդի դաստիարակության խնդիրները հաջող իրականացնելու համար մենք պիտի հիշենք, որ.

Առանց հիշողության – չկա պատմություն

Առանց պատմության – չկա մշակույթ

Առանց մշակույթի – չկա հոգևոր կյանք

Առանց հոգևոր կյանքի – չկա դաստիարակություն

Առանց դաստիարակության – չկա Մարդ

Առանց մարդու – չկա Ժողովուրդ

Լեհ նշանարժավոր մանկավարժ Յանուշ Կորչակը գտնում էր, որ իսկական մանկավարժը նա է, ով երեխային սովորեցնում է.

Ոչ միայն սիրել, այլ նաև ատել,

Ոչ միայն հարգել, այլ նաև արհամարել,

Ոչ միայն համաձայնվել, այլ նաև բողոքել,

Ոչ միայն ենթարկվել, այլ նաև ապստամբել:

Լինել հումանիստ, սիրել երեխաներին, նրանց նվիրվել ամբողջ սրտով:

Վ. Ա. Սուխամլինսկի

Յ.Ա. Կամենսկին կոչ էր անում ուսուցիչներին սիրել իրենց մասնագիտությունը, քանի որ այն ամենակարևորն էր երկրի վրա

Իմանալ երեխաների հոգեբանությունը. Հետաքրքրվել նրանց ներքնաշխարհով, ուսումնասիրել նրանց անհատական ընդունակությունները:

Կ. Դ. Ուշինսկի

Լինել հայրենասեր և քաղաքացի, բարոյական համոզմունքների ակտիվ կրող:

Ա. Ս. Մակարենկո

Մինչդեռ ըստ մանկավարժական բուհերի ուսանողների հարցման, ահա թե ինչպիսին պիտի լինի ուսուցիչը նրանց պատկերացմամբ.

Քաղաքավարի

Ճկուն

Հետաքրքրասեր

Ոչ պահպանողական

Հումորի զգացումով

Համակողմանի զարգացած

Օրինապահ և օրինապաշտ

Բարյացկամ

Համբերատար

Հարգանք վայելող

Մեծ կենսափորձ ունեցող

Իմաստուն

Դաստիարակված

Ունակ դրական լիցքեր հաղորդելու ուրիշներին

Մարդկային

Հմտորեն տիրապետել բանավոր խոսքին

Ունենալ գրագետ և պարզ արտահայտվելու ունակություն

Ուրիշին լսելու կարողություն

Թե միջնադարի և թե մեր ժամանակների նշանավոր մանկավարժներին միավորում է այն միտքը, թե.

v Ուսուցիչը պիտի ունենա բարձր աշխատունակություն, կարողանա դիմադրել բացասական ազդակներին, ուշադրությունը կենտրոնացնելու հմտություն ունենա, մշտապես լինի ակտիվ և առույգ, աշխատանքային ողջ օրվա ընթացքում կարողանա պահպանել կենսունակությունը, ունենա ուժերը արագ վերականգնելու ընդունակություն:

v Ուսուցիչը զուսպ պիտի լինի, ցուցաբերի համբերություն, հավասարակշռություն, տարբերվի հստակ արտասանությամբ, մտքերի արտահայտիչ շարադրմամբ:

v Ուսուցիչը պիտի ունենա բարձր աշխատունակություն, արագ վճիռներ կայացնելու կարողություն, կարողանա մի գործունեությունից արագ անցում կատարել մեկ այլ գործի, պատրաստ լինելու փորձարարության, արագ հարմարվել նոր միջավայրին, ունենալ շփումներ հաստատելու կարողություն, անձանոթ շրջապատում և անձանոթ մարդկանց հետ ազատ զգալու ընդունակություն:

Ապագա ուսուցչին հետաքրքիր կլինի ծանոթանալ XX դարի հոգեբանության համաշխարհային դասական Կառլ Ռոջերսի (1902 – 1987թթ.) զեկույցին, որը նա անվանել է «Հարցեր, որ կուղղեի ինքս ինձ, եթե ուսուցիչ լինեի»: Ըստ Ռոջերսի տեսակետի ուսուցիչը պարտավոր է իր մանկավարժական գործունեությունն սկսել միայն այս հարցերի ճիշտ ու ազնիվ պատասխանի դեպքում.

Կարո՞ղ եմ արդյոք մտնել սովորող և հասակ առնող երեխայի ներքնաշխարհը: Կարո՞ղ եմ այդ աշխարհին վերաբերվել առանց նախապաշարումների ու կանխակալության, անձնական ու զգայական ճիշտ գնահատական տալ երեխայի դրսևորումներին:

Կարո՞ղ եմ սովորողների հետ հաստատել բաց, զգացմունքային, փոխադարձ վստահության վրա հենված փոխհարաբերություններ, որից դուրս չմնա ոչ մեկը:

Կարո՞ղ եմ արդյոք հայտնաբերել իմ դասարանի յուրաքանչյուր աշակերտի հետաքրքրությունների շրջանակը և ուղղորդել նրան զարգանալու այդ ուղղությամբ:

Կարո՞ղ եմ օգնել իմ աշակերտներին պահպանելու հետաքրքրասիրությունը իր և իրեն շրջապատող աշխարհի նկատմամբ:

Ունե՛մ արդյոք այնքան ստեղծարար ուժ, որ կարողանամ երեխաների մեջ զարգացնել սեր ու հետաքրքրասիրություն գրքերի և գիտելիքների այլ աղբյուրների նկատմամբ:

Կարո՞ղ եմ ընդունել և խրախուսել այն բոլոր անկատար գաղափարներն ու մտահղացումները, որ ծնվում են սովորողների գլխում: Կարո՞ղ եմ բոլոր ոչ ստանդարտ վարքի ու մտքի տեր երեխաների մոտ զարգացնել ստեղծագործական մտածողություն ու ունակություն:

Կկարողանա՞մ օգնել երեխային մեծանալու որպես անհատականություն, այնպիսին, որի մոտ գաղափարները զգացմունքներ կառաջացնեն, իսկ զգացմունքները՝ գաղափարներ:

Վերջին տասնամյակներում ամեն ինչ արվեց կոմունիստական դաստիարակությունը դատափետելու, անտեսելու համար: Մինչդեռ այնտեղ էլ կային սկզբունքներ, դրույթներ, որոնք բխում են համամարդկային արժեքներից և ակտուալ են նաև մեր օրերում: Ահա նրանցից մի քանիսը, որ վերցրված է սովետական նշանավոր մանկավարժ Ի. Ե. Սինիցայի «Տակտի և վարպետության մասին» գրքից.

Պահպանեք ուսուցչի բարձր ու պատվավոր կոչումը: Հիշեցեք՝ սովորողների անձը ձևավորվում է ուսուցչի անձի օրինակով: Թող, որ ձեր հայրենասիրությունը, աշխատանքի նկատմամբ ձեր վերաբերմունքը, մարդու ու քաղաքացու ձեր դեմքը արժանի լինեն օրինակելու համար:

Հարգեք ձեր սովորողների անձը: Պահպանեք և զարգացրեք նրա մարդկային արժանապատվությունը: Մարդկային արժանապատվության հետ միասին երեխայի մոտ զարգանում են նաև լավագույն քաղաքացիական որակներ: Պահպանեք ձեր արժանապատվությունը: Արժանապատվություն չունեցող ուսուցիչը չի կարող այն դաստիարակել սովորողի մոտ:

Եղեք մոտ ձեր աշակերտներին: Նրանք ձեր բարեկամներն են: Նրանք գիտեն, որ դուք ուսուցիչ եք և ավելի շատ իրավունքներ ունեք, բայց չեն սիրում, երբ ցուցադրում եք այդ իրավունքները:

Փոխեք ձեր վերաբերմունքը կախված սովորողների տարիքից ու հոգևոր զարգացումից: Եղեք ավելի ճկուն, դինամիկ և ոչ ցուցադրական ձեր հարաբերություններում: Նորարար և պահանջկոտ եղեք կրթության ու դաստիարակության հարցերում: Խուսափեք ավելորդ ուղղախոսությունից, կաղապարային դիտողություններից ու հանձնարարություններից: Գերադասեք ոչ ցուցադրական հուշումներն ու խորհուրդները: Ավելի շուտ և լավ են ընդունվում այն համոզմունքները, որանք ընկալվում են որպես սեփական:

Օգտվեք մանկավարժական հնարքների ողջ զինանոցից, միաժամանակ ավելի շուտ եղեք գովասանքների ու խրախուսանքների հարցում և ավելի մեղմ ու չափավոր պատիժների դեպքում: Սովորեք օգտագործել ձեր բոլոր արտահայտչամիջոցները՝ հայացքը, միմիկան, շարժումները, բայց խուսափեք կտրուկ քայլերից, որոնք կարող են հասցնել անցանկալի հետևանքների:

Սովորեք տիրապետել սեփական ձայնին, խոսքերին ու արտահայտություններին, բայց խուսափեք գոռոցներից ու ճչոցներից: Դրանք նսեմացնում են ձեզ որպես մանկավարժի, խանգարում են աշակերտների հետ ձեր մոտ հարաբերությանը և վկայում են ձեր անօգնականության մասին:

Խուսափեք որոշումներից, լուծումներից, որոնց նպատակահարմարության մեջ համոզված չեք: Գրգռված վիճակում վճիռներ մի կայացրեք, օգտվեք հարցի լուծման հետաձգման մեթոդից, որը հնարավորություն կտա ձեզ գիտակցորեն օգտագործել ձեր իրավունքները, աշակերտներին՝ գիտակցաբար ենթարկվել ձեզ:

Հաճախեք փորձառու ուսուցիչների դասերին, տեսեք, թե ինչպես են նրանք շփվում երեխաների հետ, ինչ դիտողություններ են անում, ինչպես են լսում երեխաներին, ինչպես են նստում, քայլում դասարանում: Այս ամենը կարող են պետք գալ:

Որպես մանկավարժական գործունեության արդյունք հանդես է գալիս սովորողի մոտ ձևավորվող անհատական փորձը, որը ներառում է արքիոլոգիական, բարոյական-գեղագիտական, զգացմունքային-իմաստային, առարկայական և գնահատող բաղադրիչների համալիրը:

Մանկավարժական գործունեության արդյունքը սովորողի զարգացումն է, նրա անձնական, մտավոր կատարելագործումը, որպես անձ և որպես ուսումնական գործունեության սուբյեկտ կայացումը: Արդյունքը գնահատվում է ուսուցման սկզբում և ավարտին սովորողի բոլոր որակների համադրման միջոցով:

Մանկավարժական գործունեության կառուցվածքի վերջնական հստակ պատկերացման համար նշենք Բ, Տ. Լիխաչևի որակումը, «կառուցվածքը ինչ-որ բանի բաղկացուցիչ մասերի փոխդասավորվածությունն ու կապն է, կառուցվածքը, 61^»[ЛихачевБ.Т. Педагогика. Курслекций. М., 1993., էջ 213]:

Այսպիսով, հասկանալի է, որ մանկավարժական գործունեության սկզբնական բաղադրիչը մանկավարժի կողմից մարդուն ներկայացվող հիմնական պահանջների,

հասարակական զարգացման հիմնական միտումների, պահանջմունքների իմացությունն է/այսինքն մանկավարժը պետք է իմանա, թե հասարակության համար ինչպիսի մարդ պետք է դաստիարակի/:

Մանկավարժական գործունեության հաջորդ բաղադրիչը բազմազան գիտելիքների, կարողությունների ր հմտությունների առկայությունն է, որը որոնք մարդու կողմից ձեռք են բերվում արտադրության, մշակույթի, հասարակական հարաբերությունների, շփման ընթացքում կուտակված փորձի միջոցով և ընդհանրացված կերպով փոխանցվում են աճող սերնդին: Այս հիմքերի յուրացման արդյունքում մարդու մոտ ձևավորվում է կյանքի նկատմամբ գիտակցված վերաբերմունքը՝ աշխարհայացքը:

Մանկավարժական գործունեության երրորդ բաղադրիչը բուն մանկավարժական գիտելիքներն են, դաստիարակչական փորձը, հմտությունները, ինտուիցիան:

Մանկավարժական գործունեության չորրորդ բաղադրիչը այն կրողի բարձրագույն քաղաքացիական, բարոյական, գեղագիտական, էկոլոգիական և այլ մշակույթն է:

Ի. Ա. Զիմնյայան խոսում է այն մասին, որ ինչպես ցանկացած այլ գործունեության տեսակ, մանկավարժական գործունեությունը ևս ունի իր կառուցվածքը, որը հետևյալն է՝

- մոտիվացիա,
- մանկավարժական նպատակներ և խնդիրներ,
- մանկավարժական գործունեության առարկա,
- առաջադրված խնդիրների լուծման մանկավարժական միջոցներ և ձևեր,
- Մանկավարժական գործունեության արտադրանք և արդյունք

Տվյալմների մշակում և վերլուծություն

Հանրակրթության ոլորտում անհնար է որևէ բարեփոխում իրականացնել առանց ուսուցչի մասնակցության և աջակցության: Այդ է պատճառը, որ «Հանրակրթության պետական կրթակարգ»-ում նշվում է, որ «ուսուցիչը պետք է գիտակցի բարեփոխումների անհրաժեշտությունը և դրանցում իր մասնակցության կարևորությունը, ունենա մասնագիտական անհրաժեշտ պատրաստվածություն և բարոյական որակներ, կարևորի սովորելու և սովորեցնելու ժամանակակից մեթոդները, մշտապես կատարելագործի մասնագիտական կարողությունները, պարբերաբար մասնակցի վերապատրաստման դասընթացների, զբաղվի ինքնակրթությամբ»¹: Այս տեսանկյունից կարևոր է, որ ուսուցիչը գիտակցի բարեփոխումների գործընթացում իր մասնակցության մակարդակը: Անհրաժեշտ է կատարելագործել ուսուցիչների վերապատրաստման դասընթացների բովանդակությունը, այն նկատառումով, որ դրանք ավելի գործնական բնույթ ունենան և նպաստեն ուսուցիչների ակտիվ մասնակցության ապահովմանը՝ կրթության ոլորտի ժամանակակից հիմնախնդիրների բացահայտման և դրանց լուծման ուղիների փնտրման գործընթացում: Այսինքն կրթության ոլորտի բարեփոխումը անհնար է առանց ուսուցչի մասնակցության:

Համաձայն ենք «Կրթության մոլորակ» կրթահամալիրի անգլերենի մասնագետ՝ Կարինե Սողոմոնյանի հետևյալ մտքի հետ. «Այսօր ժամանակակից մանկավարժության առջև դրված է կարևոր խնդիր՝ ապահովել կրթության բարձր որակ և դաստիարակել համամարդկային արժեքներ կրող սերունդ: Այդ գործընթացի հաջողությունն ու

¹ Հանրակրթության պետական կրթակարգ, Երևան, 2004, էջ17:

արդյունավետությունը ապահովող հիմնական դեմքը և գործոնը ուսուցիչն է»²: Եվ այս տեսանկյունից կարևոր է ներկայացնել, թե ինչ պահանջներ են ներկայացվում «Ժամանակակից» ուսուցչին: Կարինե Սողոմոնյանը ըստ մեզ շատ դիպուկ է նկատել, որ որպես անձ «Ժամանակակից» ուսուցիչը պետք է դառնա վարքի մոդել, ուստի անհրաժեշտ է, որ նա ունենա և դրսևորի ժամանակակից հասարակության համար անհրաժեշտ քաղաքացիական կարողություններ և հմտություններ՝ ակտիվ կենսադիրքորոշում, հասարակական կյանքին մասնակցություն, ուսուցչի և աշակերտների շահերի պաշտպանություն:

Ուսուցչի ինովացիոն տիպը ենթադրում է բարեկիրթ արտաքին, լինի կենսուրախ, ունենա սեր իր գործի և աշակերտների նկատմամբ: Այստեղ տեղին է նշել Լ. Տոլստոյի խոսքերը. «... եթե ուսուցիչը սեր ունի միայն գործի նկատմամբ, նա լավ ուսուցիչ կլինի: Եթե ուսուցիչը սեր ունի միայն աշակերտի նկատմամբ, ինչպես հայրը, մայրը, նա ավելի լավը կլինի այն ուսուցչից, որը կարդացել է բոլոր գրքերը, բայց չունի սեր ոչ գործի, ոչ էլ աշակերտի նկատմամբ: Երբ ուսուցիչն իր մեջ մարմնավորում է սեր գործի և աշակերտի նկատմամբ, նա կատարյալ ուսուցիչ է»³:

Որպես մասնագետ՝ ժամանակակից ուսուցիչը պետք է կարողանա ճշգրտել կրթության բովանդակությունը, ձևակերպել ուսուցման նպատակները, դասի նախապատրաստական քայլերը, ապահովել աշակերտների գործունեության արդյունավետությունը⁴: Ուսուցչի ինովացիոն տիպը ենթադրում է նաև այն, որ ժամանակակից ուսուցիչը պետք է կարողանա ներդնել նոր տեխնոլոգիաներ և մեթոդներ և պետք է ձեռք բերի տեղեկատվական նոր տեխնոլոգիաներից օգտվելու հմտություններ:

Անհրաժեշտ է առանձնացնել պահանջներ, որոնք ներկայացվում է ժամանակակից ուսուցչին: Փորձենք ներկայացնել դրանք՝ համեմատության մեջ ներկայացնելով մեր և Կարինե Սողոմոնյանի հետազոտությունների արդյունքները:

Այսպես ժամանակակից ուսուցչին ներկայացվող պահանջների մեջ մտնում են.

²Սողոմոնյան Կ., «Ինովացիոն համակարգերը ուսուցչի մանկավարժական գործունեության մեջ», «Մանկավարժական միտք» հանդես, N3-4, Երևան 2012 թ., էջ 40:

³ Gradaran198.blogspot.com/2013/09/blog-post_26.html (26.03.20, 19:47):

⁴Սողոմոնյան Կ., «Ինովացիոն համակարգերը ուսուցչի մանկավարժական գործունեության մեջ», «Մանկավարժական միտք» հանդես, N3-4, Երևան 2012 թ., էջ 40:

- մասնագիտական իրազեկություն ու բարձր պատրաստվածություն⁵:
- մտավոր զարգացվածության բավարար մակարդակ: Այս գիծը թերևս կարևոր որակ է, որը պետք է ժամանակակից ուսուցչին իր գործունեությունը ճշգրիտ իրականացնելիս:
- ընդհանուր անձնային բարձր կուլտուրա և բարոյականություն:
- սեր երեխաների նկատմամբ:
- համագործակցային աշխատանքը, այն պետք է դրսևորվի ուսուցչի կողմից և՛ երեխաների, և՛ նրանց ծնողների, և՛ կոլեգաների հետ շփման ընթացքում:

Հեղինակները առանձնացնում են նաև այլ պահանջներ՝ օբյեկտիվ գնահատման կարողություն, աշխատանքային կողմնորոշում, հոգևոր բարձր արժեքներ, ղեկավարման հմտություններ, հաղորդակցման կարողություններ, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների տիրապետում և այլն: Թերևս տարբեր ուսուցիչներ տարբեր որակներ կարող են կարևորել իրենց աշխատանքում, բայց ըստ մեզ վերը նշված բոլոր պահանջներն էլ շատ կարևոր են և լրացնում են մեկը մյուսին: Այս տեսանկյունից համակարծիք ենք Կ. Սողոմոնյանի այս դիտարկման հետ. «Ժամանակակից ուսուցիչը պետք է նշված բոլոր պահանջները միավորելով ստեղծի ուսումնական բարենպաստ միջավայր»⁶:

Այսօր «դպրոց» սոցիալական ինստիտուտում առանց տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառման ուսուցման գործընթացի արդյունավետությունը կասկածի տակ է դրվում: Այդ խնդրի առաջացման պատճառը շատ դեպքերում հենց դպրոցի ֆինանսական միջոցների անբավարար լինելն է, որը խնդիր է շատ դպրոցներում, մասնավորապես գյուղական:

Երկու հեղինակներն էլ անդրադարձ են կատարել ուսուցիչ-աշակերտ՝ սուբյեկտ-սուբյեկտ փոխհարաբերություններին: Ա. Թոփուզյանը գտնում է, որ ուսուցիչները որոշ իրավիճակներում կարող են դառնալ սանի աշակերտը, քանի որ նույնիսկ եթե սովյալ երեխայից ուսուցիչը ոչինչ չունի սովորելու, բայց երեխան իր մտածելակերպով, վարքով,

⁵ Թոփուզյան Ա., «Ժամանակակից ուսուցչին ներկայացվող պահանջները», «Մանկավարժական միտք» հանդես, N3-4, Երևան 2012 թ., էջ 14:

⁶ Սողոմոնյան Կ., «Ինովացիոն համակարգերը ուսուցչի մանկավարժական գործունեության մեջ», «Մանկավարժական միտք» հանդես, N3-4, Երևան 2012 թ., էջ 41:

արժեքային որակներով, անձնային որակներով ուսուցչին հուշում է ինչպես վարվել իր հետ: Կ. Սողոմոնյանը գտնում է, որ ուսումնական բարենպաստ միջավայրի ստեղծման գործում որոշիչ դեր ունի ուսուցիչը, սակայն դրա ստեղծմանը պետք է մասնակցի նաև աշակերտը, որի համար պայմաններ է ստեղծում ուսուցիչը: Եթե փորձենք ընդհանրացնել վերը նշվածը պետք է պնդել, որ ուսուցման գործընթացը սուբյեկտ-սուբյեկտային փոխհամաձայնեցված և համագործակցային գործունեությունն է:

Հանրակրթական դպրոցի ուսուցիչը որպես ինովացիոն տիպ պետք է ունենա հետևյալ առանձնահատկությունները.

- Անձնային որակներ
- Մասնագիտական որակներ
- Կազմակերպչական որակներ

Ուսուցչին պետք է հատուկ լինեն այնպիսի անձնային որակներ, ինչպիսիք են՝ մարդասիրությունը, ապրումակցումը, հանդուրժողականությունը, լավատեսությունը, ներողամտությունը, ազնվությունը, սկզբունքայնությունը, բարձր պատասխանատվության զգացումը, ինքնատիրապետումը, ինքնակառավարումը, համբերատարությունը և այլն:

Անձնային որակներից գատ առաջին պլանում են գտնվում նաև ուսուցչի մասնագիտական որակները: Նա անընդհատ պիտի աշխատի մասնագիտական գիտելիքների զարգացման և կատարելագործման վրա, ունենա մանկավարժական տակտ, մանկավարժական վարպետություն և մանկավարժական հեղինակություն: Հանրակրթական դպրոցի ուսուցիչը որպես ինովացիոն տիպ անձնային և մասնագիտական որակներից բացի պետք է ունենա նաև կազմակերպչական որակներ: Ուսուցիչը պետք է ճանաչի իր աշակերտների ներուժը և հանձնարարություններ տալու ժամանակ պետք է հաշվի առնել կատարողի տարիքային, անհատական, հոգեբանական առանձնահատկությունները, առողջական վիճակը:

Ամփոփելով նշենք, որ ուսուցչի ինովացիոն տիպը ենթադրում է մի շարք պահանջներ, որոնք անհրաժեշտ են ժամանակակից ուսուցչին:

Եզրակացություն

Մանկավարժի գործունեության հիմնական բովանդակությունը ներառում է մի քանի գործառույթների իրականացում՝ ուսուցողական, դաստիարակող, կազմակերպչական և հետազոտող: Այս գործառույթները միասնական են

արտահայտվում, չնայած սովորաբար մանկավարժների մոտ նրանցից որևէ մեկը գերակշռում է մյուսներին:

Ուշադիր եղեք երեխայի ցանկությանը հաստատվելու իր հասակակիցների շրջապատում: Հաջողությունը թևավորում է, իսկ անհաջողությունը՝ ճնշում: Առիթ փնտրեք երեխային գովելու, նույնիսկ եթե դա դժվար դաստիարակվող երեխա է: Աշակերտը պիտի հավատա իր ուժերին ու հնարավորություններին: Փորձեք մտերիմ հարաբերություն հաստատել և ողջ դասարանի, և առանձին վերցրած ամեն մի աշակերտի հետ: Դրա համար կազմակերպեք հանդիպումներ, հավաքներ, ոչ միայն դպրոցում, այլև նրա պատերից դուրս: Ժամանակ գտեք կազմակերպելու էքսկուրսիաներ, ճամփորդություններ, այցելեք թանգարաններ, մեկ մեկու տներ, հասարակական վայրեր: Հավատացեք դա ձեզ կմտերմացնի երեխաների հետ:

Ուրախացրեք ծնողներին իրենց երեխաների հաջողություններով: Աշխատեք շատ չբողոքել ծնողներին իրենց երեխաներից: Կարգապահությունը, որ դուք չեք հաստատել, այլ ուրիշները՝ քիչ արդյունավետ է: Ձեր փոխհարաբերությունները երեխաների հետ, դա առաջին հերթին ձեր գործն է ու պարտավորությունը:

Հարմար առիթի դեպքում երեխաներին ցույց տվեք ձեր գիտելիքներն ու հմտությունները այլ բնագավառներից, առանց դրանց վրա մեծ ուշադրություն սեփեռելու, որովհետև ուսուցչի համեստությունը բարձր է գնահատվում ոչ միայն ուսուցչական, այլև դասարանական կոլեկտիվում:

Պահպանեք աշակերտների վստահությունը: Այն ձեր հարաբերությունների շարժիչ ուժն է, պատուհանը դեպի երեխայի հոգին: Կորցնելով մի սովորողի վստահությունը, կարող եք կորցնել ողջ դասարանի վստահությունը:

Դաստիարակեք ձեր սովորողների մոտ քաղաքացիական բարձր զգացմունքներ, ժողովրդավարական տարրեր և պատասխանատվություն: Երիտասարդ ուսուցիչը պետք է հասկանա, թե ինչին է ուղղելու իր ինքնադաստիարակման գործընթացը, քանի որ մեզնից ոչ մեկը իր կամքով կյանքը չէր վստահի վատ վարորդին, բժշկին, շինարարին և այլն: Ամեն մի մասնագիտության համար կան հակացուցումներ (դալտոնիզմը վարորդների համար, թույլ առողջությունը օդաչուների համար և այլն): Ուսուցչի համար ևս կան հակացուցումներ (տես սխեմա 2):

Հակացուցումների բացահայտմամբ նպատակահարմար է զբաղվել մասնագիտության ընտրության ժամանակ: Իսկ նրանք, ովքեր արդեն սովորում են մանկավարժական բուհերում, կարևոր է իմանալ այն պահանջները, որոնց պետք է տիրապետեն մասնագիտական ուսուցման և ինքնակրթության ընթացքում և զարգացնեն առարկայական և մասնագիտական գիտելիքներ:

Օգտագործված գրականություն

1. Ամիրջանյան Յու. Սահակյան, Ա. Ս. Մանկավարժություն, Ե. 2005, 446 էջ:
2. Առաքելյան Մ. «Առարկայական մեթոդական միավորումների գործունեության հիմնական ուղղությունները արդի պայմաններում», Մանկավարժական միտք ամսագիր, Տաթև Գիտակրթական համալիր, Երևան 2015թ. N 3, 248 էջ:
3. Ափոյան Ա. Է., Համագործակցային ուսուցումը տարրական դասարաններում, գիտական տեղեկագիր, 2014թ. N 1, 345 էջ:
4. Բայան Ա.Ա., Սադյան Շ.Դ., Մանկավարժական էթիկա, Ե., 2001 , 197 էջ:
5. Թովուզյան Ա., «Ժամանակակից ուսուցչին ներկայացվող պահանջները», «Մանկավարժական միտք» հանդես, N3-4, Երևան 2012 թ., էջ 14:
6. Խաչատրյան Ս., Պետրոսյան Ս., Թերզյան Գ., «Ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման և կրթության բովանդակության գնահատումը՝ Հայաստանում հանրակրթության բարեփոխումների համատեքստում», Բարև հասարակական կազմակերպություն, Երևան 2013թ. էջ 29:
7. Педагогика. Под редакцией В.Г. Максимова. Учебное пособие для педагогических классов. Москва. 1999
8. Педагогика. И.П. Подласый. Москва «ВЛАДОС», 2003
9. Феномен педагогической деятельности. Учебное пособие.Новосибирск. ШКОЛА. 2006
10. Карл Роджерс Избранное. Москва. 2010
11. Януш Корчак. Как любить ребенка. Москва. 1999